

ULAKBİM'de Kullanılan Veri Tabanlarının Yönetimi, Kullanım Analizi ve Sorunlar

Mehmet BOZ*

Öz

Bu bildiri, ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezinde kullanılan veri tabanları ile ilgili çalışmalar hakkında kısa bilgi verilmektedir. Bunun yanı sıra, Cahit Arf Bilgi Merkezinde, kullanıcıların bilgi gereksinimlerinin karşılanmasında birincil kaynak olarak yararlanılan veri tabanlarının seçiminde, hangi kriterlerin önemli olduğu da anlatılmaktadır. Ayrıca satın alınan ve kullanıma sunulan veri tabanlarının, kullanım istatistikleri, farklı firmalardaki aynı veya benzer veri tabanları ile karşılaştırmaları, analiz yapılarak veri tabanları değerlendirilmektedir.

Giriş

Veri tabanları teknolojik değişimin etkisiyle, öncelikli olarak elektronik ortamda ve çeşitli erişim yöntemleri (çevrimiçi, CD-ROM vb.) kullanılarak hizmete sunulmaktadır. Sadece bibliyografik bilgi içeren veri tabanları, kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda artık tam metin olarak da hazırlanmakta ve kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır.

Bu değişimler veri tabanı geliştirme çalışmalarını etkilemekte ve bunların devamlı yenilenmesini gerektirmektedir. Aksi halde, bilgi merkezleri, kullanıcı gereksinimleri karşılayamayan bir veri tabanı koleksiyonuna sahip olurlar. Ayrıca bir konu alanında farklı üreticilerin sunduğu veri tabanlarından hangisinin kütüphane gereksinimlerini tam olarak karşılayabildiği ve kullanıcıları tatmin ettiğinin bilinmesi de, kütüphaneciler açısından çok önemlidir.

Bu nedenlerden dolayı, gerek sahip olunan gerekse yeni alınacak veri tabanlarının, belirli standart ve/veya kütüphane türüne göre değişebilecek ölçütler ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir. Aşağıda ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezinde kullanılan veri tabanlarının hangi ölçütlere göre değerlendirildiği ve takip edildiği üzerinde durulmaktadır.

*Kütüphaneci; ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezi, ULAKBİM 06539 Bilkent-Ankara (mehmet@ulakbim.gov.tr).

Veri Tabanlarının Seçimi

Konu Alanları

ULAKBİM Cahit Arf Bilgi Merkezi ulusal hizmet amaçları doğrultusunda belirlenmiş ve olabildiğince geniş bir kesim tarafından kullanılacak konu alanlarını belirlemiştir.

Okuyucu Profili

Cahit Arf Bilgi Merkezinin genel kullanıcı profili göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeler ile bu kullanıcıların ihtiyaç duydukları genel konu alanları düşünülmüştür.

Cahit Arf Bilgi Merkezinin Görev ve Sorumlulukları

ULAKBİM'in ulusal bir bilgi merkezi olarak üzerine düşen görev ve sorumlulukları doğrultusunda çalışmalara yön verilmiştir. Bu görev ve sorumluluklar ise, ulusal anlamda araştırmacıların ihtiyaçlarını en geniş ölçüde karşılamaya yönelik çalışmaları getirmiştir.

Kullanım İstatistikleri

Yukarıda sayılan bu ölçütlerin yanı sıra veri tabanlarına olan gereksinimlerin belirlenmesindeki bir başka öge, ilgili veri tabanlarının kullanım değerleridir. Bu şekilde gerek deneme kullanımına açılan gerekse satın alınarak hizmete sunulan veri tabanları, kullanım istatistikleri ile sürekli değerlendirilmektedir.

Sürelî Yayın Koleksiyonu ile Karşılaştırma

Veri tabanlarından yapılan tarama sonuçlarına bağlı olarak, istenilen dergi makalesine erişmek Bilgi Merkezinin temel amacıdır. Bu bağlamda tarama sonuçlarına göre istenilen makalelerin mevcut sürelî yayınlar içinden karşılanması maliyet ve zaman açısından son derece önemlidir. Bu nedenle veri tabanlarında indekslenen dergilerin ULAKBİM dergi koleksiyonu ile örtüşmesi ayrı bir önem kazanmaktadır.

Bütçe

Tüm bunların dışında satın alınacak veri tabanlarının fiyatları ve ULAKBİM bütçesi de seçimde kullanılan diğer bir ögedir. Ancak bu noktada önemli olan ULAKBİM bütçesi değil, veri tabanına ödenen ücretin, yoğun kullanım sonucunda birim maliyetinin düşürülmesidir.

Veri Tabanlarının Seçimi

Farklı Veri Tabanlarının İçerik Değerlendirmesi

Yukarıda belirtilen seçim ögeleri dışında veri tabanlarının içerik açısından değerlendirilmesi de önemlidir. Bu konuda üzerinde durulan ölçütler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Başlangıç Yılı: Veri tabanı ne kadar yıl geriye gidiyor?

Kayıt Türü: Bibliyografik veya tam metin olarak hangi tür kayıt mevcuttur?

Kayıt Sayısı: Toplam kayıt sayısı nedir?

Dizinlenen Dergi Sayısı: Veri tabanında dizinlenen dergi sayısı nedir?

Sağlayıcı Firma: Aracı şirket ile iletişim, istenilen bilgilerin doğru ve eksiksiz sağlanması ve çalışma hızı veri tabanlarının seçiminde kullanılan diğer öğelerdir.

Aynı veya Benzer Veri Tabanlarının Değerlendirilmesi

Farklı konu alanlarındaki veri tabanlarının değerlendirilmesinin dışında, aynı konulara sahip farklı veri tabanlarının da üstün olan bazı temel özellikleri dikkate alınmaktadır.

- Tarama seçeneklerinin çeşitliliği: (Basit, gelişmiş vb.). Bilgi düzeyine bağlı olarak sunduğu tarama seçeneklerinde çeşitlilik var mı?
- Tarama alanlarının çeşitliliği: (Konu, yazar vb.) Ne kadar fazla alandan tarama olanağı veriyor?
- Tarama kolaylığı: (Mantıksal operatörler) Çeşitli kombinasyonlar yapılmasında kullanılmasına izin verdiği operatörler nelerdir?
- Sistemin sunduğu diğer özellikler: (Dergi veya katalog bağlantısı, arayüz vs.) Kullanıcı arayüzü kolay anlaşılır ve basit mi? Sahip olunan e-dergilere bağlantı verilebiliyor mu?

Veri Tabanları ve Konu Alanları

ULAKBİM yukarıda belirtilen bu seçim ölçütleri ışığında aşağıda verilen ve genel olarak tüm bilim dallarına hitap edebilecek bir konu ağına sahiptir.

astronomi	eğitim	mimarlık	spor
bilgisayar	ekonomi	ormancılık	Su ürünleri
biyoloji	elektrik-elektronik	psikoloji	tarım
çevre müh.	endüstri müh.	referans (atıf)	tekstil müh.
Dil bilimi	makina müh.	sanat	Tıp
diş hekimliği	matematik	siyaset bilimi	turizm
eczacılık	metalürji müh.	sosyoloji	veterinerlik

Tablo 1: ULAKBİM Veri Tabanları Konu Alanları

Bu konu alanlarında aşağıda verilen veri tabanlarına çeşitli firma ve arayüzlerle erişim ve tarama olanağı bulunmaktadır.

ABI	ArticleFirst (OCLC)
ASFA	ECO (OCLC)
Biotechnology Abs.	ERIC (OCLC)
CAB Abs.	US-GPO (OCLC)
COMPENDEX	Medline(OCLC)
ERIC	PapersFirst (OCLC)
FSTA	ProceedingsFirst (OCLC)
GEOREF	UnionList (OCLC)
ICONDA	Wilson Select Plus Full Text (OCLC)
INSPEC	World Almanac (OCLC)
IPA	Worldcat (OCLC)
MEDLINE	Ei Compendex (Ei. Village)
Sociological Abstracts	USPTO (Ei. Village)
SCI-Exp (WOS)	CRC Press (Ei. Village)
SSCI (WOS)	Industry Specs and Standarts (Ei. Village)
A&HCI (WOS)	Website Abstracts (Ei. Village)

Tablo 2: ULAKBİM'in Sahip Olduğu Veri Tabanları Listesi

Kullanım İstatistikleri

Veri Tabanı	2001	2002	2003
A&HCI (WOS)	6405	2413	27
ABI INFORM	1158	752	37
ArticleFirst (OCLC)	-	26	18
ASFA	1008	1009	35
Biotechnology Abs.	974	879	45
CAB Abs.	2670	3306	278
ECO (OCLC)	-	14	7
Ei Compendex (Ei. Village)	666	4108	99
ERIC (OCLC)	909	4145	118
FSTA	824	791	68
GEOREF	897	557	6
ICONDA	663	326	16
INSPEC	525	-	-
IPA	722	466	8
Medline (OCLC)	3028	4075	93
SCI-Exp (WOS)	10396	4727	419
Sociological Abs.	474	351	9
SSCI (WOS)	8002	2994	41
UnionList (OCLC)	-	3	-
USPTO (Ei. Village)	-	3	-
Website Abstracts (Ei. Village)	-	-	9
Wilson Select Plus FT (OCLC)	-	16	9
World Almanac (OCLC)	-	-	-
Worldcat (OCLC)	-	9	8

Tablo 3: Veri Tabanlarının Kullanım İstatistikleri

Bu veri tabanlarının 2001–2003 yılları arasında verilen istatistiksel bilgilerine aynı zamanda <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/cabimstats/> adresinden de erişilebilir.

Veri Tabanlarının Analizi

Yukarıda verilen tabloda 2001 yılındaki taramalarda yoğunluk olmasına karşın, bazı veri tabanlarından yapılan taramanın düşme eğiliminde olduğu dikkati çekmektedir.

Sorunlar

Veri tabanlarının kullanımındaki en önemli iki sorundan biri, kullanımın azlığı ve/veya düşüşü, diğeri maliyetin artışıdır. Bunların olası nedenleri şöyle açıklanabilir:

Veri tabanı kullanımındaki düşüş

- Lisans sorunu: ULAKBİM'in kısıtlı IP blokları üzerinden sınırlı erişim sağlanması nedeniyle geniş alanlara hizmet verilememesi.
- Kullanıcıların yönlendirmesi: Diğer kütüphane kullanıcılarının ULAKBİM'e yönlendirilmesindeki sorunlar. Bunun nedeni olarak ULAKBİM'e ulaşım zorluğu ve verilen hizmetlerin bilinmesindeki duyurulmasındaki eksiklikler.

Maliyetlerin artması

- Daha fazla kullanıcı daha düşük maliyet: Kullanıcı sayısının artması ve buna bağlı olarak tarama sayılarındaki yükseliş ile veri tabanı birim maliyetleri aşağı çekilecektir.
- Fiyatların aşağı çekilmesi: Ortak alımlar, pazarlık gibi yöntemlerle veri tabanlarına ödenen ücretlerin düşmesi sağlanabilir. Bu da birim maliyeti azaltacaktır.